

**ABORDĂRI CONCEPTUALE CU PRIVIRE LA ASIGURAREA REZONABILĂ ÎN
AUDITUL SITUAȚIILOR FINANCIARE**

**CONCEPTUAL APPROACHES TO REASONABLE ASSURANCE IN THE AUDIT OF
FINANCIAL STATEMENTS**

Anatolie IACHIMOVSKI

Academia de Studii Economice din Moldova

E-mail: iachimovschi.anatolie.constantin@ase.md

Abstract. The approach to the concept of reasonable assurance in the audit of financial statements is treated exhaustively by the professional standards in the field and at the same time in a relative format in terms of the perception of the need to formulate reasonable conclusions on which to base one's audit opinion. This study aims to identify the factors that influence professional judgment in planning and conducting an audit of financial statements. As the auditor has to use the objectives stated in the relevant ISAs to carry out the audit, there is more discussion as to the extent to which any additional procedures are necessary to reduce the audit risk to an acceptably low level.

Keywords: audit activity, audit entity, reasonable assurance, international standards professional reasoning, international auditing practices.

JEL Clasification: M42

Introducere

Asigurarea rezonabilă este un nivel ridicat, dar nu absolut, de încredere pe care auditorul îl obține că situațiile financiare, în ansamblul lor, nu conțin denaturări semnificative, fie cauzate de fraudă, fie de eroare. Este un aspect discutabil al practicii de audit întrucât reflectă inevitabil caracteristica limitată a unui audit din motivul anumitor circumstanțe specifice auditului precum efectuarea de testări selective, utilizării raționamentului profesional și a altor factori cum ar fi existența fraudei sofisticate. Normele profesionale obligă auditorul să colecteze suficiente probe adecvate de audit pentru a putea exprima o opinie profesională asupra situațiilor financiare, însă nu garantează lipsa absolută a denaturărilor din situațiile financiare auditate.

Un aspect esențial al auditului financiar care prezintă interes pentru cercetare reprezintă obstacolele obiective care sunt inerente auditului motiv pentru care nu se poate oferi o garanție privind lipsa absolută a denaturărilor. Răspunsul la această întrebare presupune explicația de ce un auditor nu poate oferi niciodată o garanție absolută că situațiile financiare sunt complet lipsite de denaturări semnificative.

Metodologia cercetării

În cadrul studiului se propune investigarea conceptului de asigurare rezonabilă în audit pe baza normelor profesionale cu privire la exercitarea misiunii de audit a situațiilor financiare. În cadrul cercetării se va analiza modul de percepție și aplicare de către practicieni a conceptului în cauză, precum și să se evalueze impactul asupra calității auditului și a încrederii utilizatorilor situațiilor lor financiare.

Pentru înțelegerea cadrului teoretic și a evoluției conceptului de asigurare rezonabilă în audit sunt analizate standarde internaționale, articole științifice, ghiduri profesionale studii de caz în domeniu. S-a ales modelul calitativ și cantitativ de cercetare prin explorarea percepțiilor auditorilor și ale utilizatorilor rapoartelor acestora. Colectarea datelor pentru cercetare are la bază analiza documentară a rapoartelor de audit și a dosarelor de lucru pentru a observa cum se reflectă asigurarea rezonabilă în practică.

Rezultatele cercetării sunt interpretate în raport cu obiectivele cercetării și normele profesionale, se analizează dacă există discrepanțe între teorie și practică și se evaluează modul în care conceptul de

asigurare rezonabilă influențează deciziile auditorului și percepția utilizatorilor. Pe baza rezultatelor se formulează recomandări pentru îmbunătățirea practicii de audit, clarificarea conceptului în standarde și creșterea înțelegerii conceptului de către utilizatori.

Conținutul lucrării

Glosarul de termeni ai Manualului de Reglementări Internaționale de Control al Calității, Audit, Revizuire, Alte Servicii de Asigurare și Servicii Conexe explică conceptul de asigurare rezonabilă în audit în contextul misiunilor de audit și de control al calității ca fiind un nivel de asigurare ridicat, dar nu absolut [3].

Potrivit Cadrului Internațional pentru Misiunile de Asigurare, există două tipuri de misiuni de Asigurare pe care un practician le poate efectua [4]:

- misiuni de asigurare rezonabilă;
- misiuni de asigurare limitată.

Obiectivul unei misiuni de asigurare rezonabilă constă în reducerea riscului misiunii de asigurare la un nivel acceptabil de scăzut, în circumstanțele misiunii, ca bază pentru o formă pozitivă de exprimare a concluziei de către practician. Iar obiectivul unei misiuni de asigurare limitată constă în reducerea riscului misiunii de asigurare la un nivel acceptabil de scăzut, în circumstanțele misiunii, dar în care acel risc este mai mare decât în cazul unei misiuni de asigurare rezonabilă, ca bază pentru o formă negativă de exprimare a concluziei de către practician.

Totuși apare următoarea întrebare de ce există diferență de risc între cele două tipuri de misiuni. Un răspuns mai succint ar fi că în cadrul misiunii limitate se fac proceduri mai restrânse precum interviuri, analize, comparații, adică nu se efectuează teste detaliate, așa cum se fac în cazul misiunilor de asigurare rezonabilă cum ar fi auditul situațiilor financiare. Prin urmare poate exista un compromis între costuri, efort și nivelul de asigurare.

Tabelul 1. Trăsăturile esențiale ale misiunilor de asigurare rezonabilă și misiunilor de asigurare limitată

Criteriu	Misiune de asigurare rezonabilă	Misiune de asigurare limitată
Nivelul asigurării acordate	Oferă un nivel ridicat de asigurare privind absența denaturărilor semnificative	Oferă un nivel moderat mai scăzut de asigurare
Tipul și amploarea procedurilor	Proceduri extinse: teste de control, proceduri substanțiale, inspecții, confirmări externe	Proceduri limitate: anchete, analize, proceduri de comparație
Forma concluziei în raport	Concluzie exprimată pozitiv, de ex. „în opinia noastră...”	Concluzie exprimată negativ, de ex. „nu am ajuns la concluzia că...”

Sursa: elaborat de autor în baza prevederilor Manualului de Reglementări Internaționale de Control al Calității, Audit, Revizuire, Alte Servicii de Asigurare și Servicii Conexe [3]

În cadrul unei misiuni de asigurare rezonabilă auditorul aplică suficiente proceduri pentru a reduce riscul ca concluzia sa să fie incorectă la un nivel foarte mic, dar nu zero. Aceasta înseamnă că, în funcție de contextul și circumstanțele misiunii, el colectează suficiente probe și face suficiente verificări pentru a avea o bază solidă pe care să-și întemeieze concluzia. Auditorul nu poate elimina complet riscul, dar îl aduce la un nivel considerat acceptabil din punct de vedere profesional. Odată ce acest nivel a fost atins, practicianul poate exprima o concluzie pozitivă, adică își formulează opinia într-un mod ferm și afirmativ, exprimând un grad ridicat de încredere în obiectul verificării.

Conceptul de asigurare rezonabilă este aplicat în contextul aprecierii controlului intern al entității auditate. Auditorul aplică testarea și evaluarea controlului intern al entității auditate cu scopul de a obține probe care atestă că persoanele responsabile cu guvernanta, conducere și alte categorii de personal proiectează, implementează și menține un control intern cu scopul de a furniza o asigurare rezonabilă privind îndeplinirea obiectivelor unei entități cu privire la credibilitatea raportării financiare.

În esență controlul intern este procesul proiectat, implementat și menținut de către persoanele responsabile cu guvernanta, conducerea și alte categorii de personal, cu scopul de a furniza o asigurare rezonabilă privind îndeplinirea obiectivelor unei entități, în special în ceea ce privește credibilitatea raportării financiare. Acest proces include activitățile și măsurile luate pentru a asigura că informațiile financiare sunt corecte, complete și conforme cu reglementările aplicabile. Controlul intern este un instrument esențial pentru prevenirea riscurilor semnificative care ar putea afecta fiabilitatea și acuratețea raportărilor financiare, ajutând entitățile să mențină integritatea și transparența acestora.

Deși un control intern adecvat reduce riscurile de erori sau fraudă semnificative, nu poate elimina complet aceste riscuri. Auditorul este interesat de asigurarea rezonabilă dar nu de una absolută sau limitată pe care un control intern al entității auditată îl oferă în ceea ce privește credibilitatea raportării financiare. Un control intern eficient este esențial pentru asigurarea conformării la cadru de raportare financiară, dar auditorul știe că acesta poate să nu fie perfect sau complet.

Astfel, controlul intern ajută auditorul să își formeze opinia, dar nu oferă o certitudine absolută că raportările financiare sunt complet corecte. Asigurarea absolută nu este posibilă, iar asigurarea limitată nu este relevantă într-un audit complet. Acesta este un principiu fundamental în cadrul IAS, care subliniază că un audit nu poate asigura o certitudine totală asupra fiabilității rapoartelor financiare, ci doar o încredere rezonabilă. De aceea, auditorul oferă o asigurare rezonabilă în cadrul unui audit, bazându-se pe o evaluare a riscurilor și a eficienței controlului intern al entității auditate. Rapoartele de audit și dosarele de lucru întocmite la documentarea misiunilor de audit denotă un șir de factori care determină incertitudini în asigurarea corectitudinii raportării financiare. Pe parcursul auditului se identifică aspecte care pot afecta fiabilitatea și acuratețea situațiilor financiare, precum:

- estimările contabile incerte: provizioane pentru litigii, ajustări de valoare, reevaluări de active;
- lipsa unor documente justificative pentru anumite tranzacții sau solduri;
- schimbări în mediul economic sau legislativ care fac dificilă previzionarea unor rezultate financiare;
- sisteme de control intern slabe sau ineficiente, ceea ce sporește riscul de eroare sau fraudă;
- evenimente ulterioare datei bilanțului care pot modifica semnificativ poziția financiară, dar sunt greu de anticipat.

Aceste incertitudini ridică întrebări asupra măsurii în care situațiile financiare reflectă o imagine fidelă a realității economice a entității auditate. Pentru auditor, astfel de factori sunt foarte importanți, deoarece ei influențează tipul de opinie exprimat în raportul de audit. În rezultatul analizei documentare a rapoartelor de audit și a dosarelor de lucru s-a observat cum este percepută asigurarea rezonabilă în practică.

Rapoartele de audit sunt documentele oficiale prin care auditorii comunică rezultatele verificărilor lor, iar dosarele de lucru conțin documentația detaliată internă a auditorilor, care arată cum au ajuns la concluziile din raport, ce teste au făcut, ce probe au colectat etc. Modul în care sunt redactate rapoartele și organizate dosarele, se poate vedea cât de bine înțeleg auditorii ideea de asigurare rezonabilă și cum o aplică în practică. Rezultatele observării denotă că auditorii:

- au înțeles că asigurarea rezonabilă nu înseamnă garanție absolută, ci un nivel ridicat de încredere, bazat pe probe suficiente și adecvate;
- și-au ajustat testele și procedurile în funcție de riscurile identificate;
- au documentat corespunzător raționamentele profesionale și limitele misiunii.

Analiza în cauză arată cum cerințele normelor profesionale se transpun în practică, adică dacă auditorii aplică corect conceptul și dacă respectă standardele. Ce se poate observa în practică:

- o uneori în dosarele de lucru lipsesc probe relevante privind confirmările terților;
- o testele sunt superficiale, auditorul include teste parțiale pe zone semnificative pentru venituri, stocuri, creanțe
- o nu se documentează cum auditorul a identificat riscurile cum ar fi riscul de fraudă la venituri;
- o se notează parțial probele colectate precum facturile, extrasele bancare, confirmările de la terți;

- explicarea neclară a raționamentelor, de ce auditorul a considerat testele ca fiind suficiente, cum a evaluat controalele interne.

Toate aceste observații indică că auditorul nu aplică corect conceptul de asigurare rezonabilă. Raportul auditorului nu trebuie să lase impresia că auditorul garantează pe deplin corectitudinea situațiilor financiare, respectiv prin aceasta se subînțelege că nu a înțeles sau nu a comunicat bine limita asigurării rezonabile. Iar ca urmare în raportul de audit se precizează că opinia se bazează pe „asigurare rezonabilă” și explică faptul că nu oferă o garanție absolută.

Pentru ca auditorii să ofere o asigurare rezonabilă privind corectitudinea situațiilor financiare, este esențial să identifice riscurile semnificative care ar putea duce la denaturări importante, indiferent dacă acestea provin din eroare sau fraudă. Această identificare le permite să își planifice și să își execute procedurile de audit într-un mod adecvat, concentrându-se asupra aspectelor cu impact major asupra situațiilor financiare.

Documentarea completă a acestor riscuri nu este doar o cerință formală, ci și o practică pentru a demonstra aplicarea raționamentului profesional, pentru a asigura trasabilitatea deciziilor luate și pentru a justifica opinia exprimată la finalul misiunii de audit. Omiterea acestor pași poate duce la concluzii greșite și la emiterea unei opinii de audit care nu reflectă realitatea, punând în pericol atât credibilitatea auditorului, cât și încrederea utilizatorilor situațiilor financiare.

În timpul unui audit, auditorii trebuie să identifice acele riscuri care ar putea duce la erori semnificative în situațiile financiare ale entității auditate. Pentru a face asta, ei nu doar listează riscurile, ci le evaluează din două perspective esențiale: cât de probabil este ca un risc să apară și cât de grav ar fi impactul său dacă s-ar materializa.

Pe baza acestei evaluări, auditorii stabilesc care dintre riscurile identificate sunt considerate semnificative, adică riscuri care, dacă nu sunt gestionate corespunzător, ar putea compromite credibilitatea și corectitudinea situațiilor financiare. Este foarte important ca auditorii să consemneze în documentația lor motivele pentru care au ajuns la concluzia că un risc este sau nu semnificativ. Această documentare oferă transparență și justifică deciziile luate pe parcursul auditului.

Un alt aspect crucial este legat de reacția auditorilor față de riscurile identificate. Nu este suficient doar să le recunoască și să le clasifice, ci trebuie să arate concret ce fac în legătură cu ele. Aceasta înseamnă să detalieze:

- ce proceduri suplimentare aplică pentru a răspunde fiecărui risc,
- cum sunt adaptate aceste proceduri la caracteristicile fiecărui risc, și anume:
 - natura procedurilor, tipul de test aplicat: teste ale controalelor interne, proceduri analitice, verificări detaliate ale soldurilor sau tranzacțiilor;
 - momentul în care sunt efectuate fie periodic sau la sfârșitul exercițiului financiar.
- întinderea testelor și ce cantitate de probe sunt obținute sau cât de amplu se verifică un anumit aspect.

Pentru a păstra claritatea și a organiza aceste informații într-un mod coerent, auditorii sunt încurajați să folosească formate standardizate, cum ar fi matricile de risc. Aceste matrici sunt, practic, tabele sau scheme care permit o prezentare vizuală a riscurilor, a evaluării lor și a răspunsului de audit, astfel încât întregul proces să fie logic, transparent și ușor de urmărit, atât pentru auditor, cât și pentru alți utilizatori ai documentației de audit pentru controalele de calitate.

Concluzii

Pentru ca auditorii să documenteze complet toți factorii de risc și să ofere o asigurare rezonabilă privind corectitudinea exprimării opiniei de audit asupra situațiilor financiare, este necesar să identifice riscurile semnificative care pot duce la denaturări semnificative, fie din eroare, fie din fraudă. Aceștia trebuie să analizeze mediul de control intern și extern al entității, inclusiv sectorul de activitate, reglementările aplicabile, presiunile economice și comportamentul conducerii. Sursele riscurilor identificate trebuie descrise clar, indicând de unde provin aceste riscuri, cum ar fi complexitatea tranzacțiilor, estimările contabile subiective sau lipsa segregării atribuțiilor.

Auditorii evaluează riscurile în funcție de probabilitate și impact, stabilind care sunt riscurile semnificative și documentând motivele acestei clasificări. Este importantă includerea în documentație a răspunsului de audit pentru fiecare risc, respectiv procedurile suplimentare aplicate și modul în care

acestea sunt adaptate la risc precum: natura, momentul și întinderea testelor. Este recomandată utilizarea unor formate structurate, cum ar fi matricile de risc, pentru a organiza logic și clar aceste informații.

Dacă anumite riscuri nu sunt abordate explicit prin proceduri suplimentare, auditorul trebuie să justifice de ce le consideră ne semnificative sau cu un risc scăzut. De asemenea, documentația trebuie să includă probe privind revizuirea și aprobarea riscurilor de către auditorul responsabil, precum și concluziile cu privire la caracterul rezonabil al opiniei finale. Nivelul de detaliu al documentației trebuie adaptat la complexitatea și natura entității, respectând principiul proporționalității.

Referințe bibliografice

1. Legea privind auditul situațiilor financiare nr.271 din 15.12.2017 [online]. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=110387&lang=ro
2. Legea contabilității și raportării financiare nr. 287 din 15.12.2017 [online]. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=125231&lang=ro
3. Manual de Standarde Internaționale de Audit și Control de Calitate. Codul Etic al Profesioniștilor Contabili [online]. Disponibil: <https://mf.gov.md/ro/lex/contabilitate-%C8%99i-audit>
4. Cadrului Internațional pentru Misiunile de Asigurare [online]. Disponibil: <https://mf.gov.md/ro/lex/contabilitate-%C8%99i-audit>
5. ISQM 1 „Quality Management for Firms that Perform Audits or Reviews of Financial Statements, or Other Assurance or Related Services Engagements” [online]. Disponibil: <https://www.iaasb.org/>
6. ISQM 2 „Engagement Quality Reviews” [online]. Disponibil: <https://www.iaasb.org/>
7. ISA 220 (Revised) „Quality Management for an Audit of Financial Statements” [online]. Disponibil: <https://www.iaasb.org/>
8. International Auditing and Assurance Standards Board (IAASB) [online]. Disponibil: <https://www.iaasb.org/consultations-projects/quality-management-firm-level-isqm-1>.
9. Overall Explanatory Memorandum, The IAASB’s Exposure Drafts for Quality Management at the Firm and Engagement Level, Including Engagement Quality Reviews. [online]. Disponibil: <https://www.ifac.org/system/files/publications/files/IAASB-Proposed-ISQM-2-Explanatory-Memorandum.pdf>
10. Explanatory memorandum to ED-ISQM 2. [online]. Disponibil: <https://www.ifac.org/system/files/publications/files/IAASB-Proposed-ISQM-2-Explanatory-Memorandum.pdf>
11. Memorandumul explicativ general [online]. Disponibil: <https://www.iaasb.org/publications-resources/iaasb-s-exposure-drafts-quality-management-firm-and-engagement-level-0>
12. Memorandumul aferent proiectului ISQM 2 [online]. Disponibil: <https://www.ifac.org/system/files/publications/files/IAASB-Proposed-ISQM-2-Explanatory-Memorandum.pdf>